

การประเมินผลการดำเนินงานแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๕๕ -๒๕๕๙
(Evaluation of the Second National Environmental Health Strategic Plan, 2012-2016)

น.ส.รุจิรา ไชยดั่ง
นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ
กลุ่มบริหารยุทธศาสตร์ สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม

๑. บทคัดย่อ

การวิจัยประเมินผลแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินผลการดำเนินงานแผนยุทธศาสตร์ฯ โดยศึกษาการนำแผนยุทธศาสตร์ฯ ไปปฏิบัติและความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ฯ ระยะสิ้นสุดแผน เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอในการจัดทำและขับเคลื่อน แผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยประเมินผล ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ หน่วยงาน ๑๘ หน่วยงาน ที่ระบุไว้ใน แผนยุทธศาสตร์ฯ โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากแบบเก็บข้อมูลรายงานการติดตามประเมินผล การจัดการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) คือ ผู้ที่มีบทบาทในการจัดทำและขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ฯ จาก ๕ หน่วยงานหลัก และข้อมูลทุติยภูมิจากการสืบค้นผลการดำเนินงาน ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๕๙ มีผลการศึกษา ดังนี้ ๑) สถานการณ์การนำแผนยุทธศาสตร์ฯ ไปปฏิบัติ พบว่า หน่วยงาน ๑๖ หน่วยงาน (ร้อยละ ๘๘.๘๙) รับทราบถึงสาระสำคัญของแผนยุทธศาสตร์ฯ ผ่านทางช่องทางหลัก คือ หนังสือคำสั่ง และส่วนใหญ่มีการนำแผนยุทธศาสตร์ฯ ไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนและยุทธศาสตร์ ส่วนอีก ๒ หน่วยงาน (ร้อยละ ๑๑.๑๑) ยังไม่รับรู้สาระสำคัญของแผนยุทธศาสตร์ฯ และในเชิงการขับเคลื่อนการดำเนินงานสู่ระดับพื้นที่ พบว่า หน่วยงานในระดับพื้นที่ที่มีบทบาทในการดำเนินงานอนามัยสิ่งแวดล้อม คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนใหญ่ยังไม่มี ความเข้าใจในงานอนามัยสิ่งแวดล้อม ๒) ความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ฯ พิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ตามตัวชี้วัดของแผนยุทธศาสตร์ฯ พบว่า จากตัวชี้วัด จำนวน ๔ ตัวชี้วัด ดำเนินการได้ตามเป้าหมาย ๑ ตัวชี้วัด คือ มุ่งงานวิจัย/องค์ความรู้และเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้านเพิ่มขึ้น ๑๐๕ เรื่อง มีตัวชี้วัดที่ยังไม่บรรลุตามเป้าหมาย ๒ ตัวชี้วัด คือ ๑) อัตราการเจ็บป่วยโรคหัวใจขาดเลือด และโรคพิษจากสารเคมี มีแนวโน้มสูงขึ้น ๒) ระบบฐานข้อมูลด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม แม้จะมีฐานข้อมูลครบทุกประเด็น แต่ยังเป็นฐานข้อมูลแบบแยกส่วน และมี ๑ ตัวชี้วัด ที่ระบุความสำเร็จไม่ได้ คือ จำนวนองค์กร/หน่วยงานเครือข่ายที่ร่วมมือดำเนินงานอนามัยสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้านเพิ่มขึ้น เนื่องจากขาดข้อมูลในฐานที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ โดยสรุป พบว่า ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับต่ำ อย่างไรก็ตาม แผนยุทธศาสตร์ฯ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานอนามัยสิ่งแวดล้อม เช่น การมีวันสิ่งแวดล้อมไทย ๔ กรกฎาคม แผนยุทธศาสตร์ฯ เป็นเครื่องมือในการขยายความร่วมมือไปยังภาคอื่นๆ ท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบงานอนามัยสิ่งแวดล้อมมากขึ้น จากการวิจัยนี้ นำไปสู่ข้อเสนอในการจัดทำและขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๓ พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ทั้งเชิงประเด็นการดำเนินงาน ประเด็นยุทธศาสตร์ และด้านกลไกและกระบวนการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ฯ ที่สำคัญ คือ การผลักดันให้หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องทั้ง ๑๘ หน่วยงาน มีบทบาทและร่วมขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ฯ ทั้งในเชิงนโยบายและการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ และต้องมีการประชาสัมพันธ์และทำความเข้าใจหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ให้เกิดความเข้าใจต่อแผนยุทธศาสตร์ฯ

๒. บทนำ

จากการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดภาวะมลพิษและมีผลกระทบต่อสุขภาพที่มีความชัดเจนและมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้เป็นแนวโน้มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันทั่วโลก ในส่วนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออก องค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานองค์การอนามัยโลกประจำภูมิภาคแปซิฟิกตะวันตกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย ร่วมกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออก จำนวน ๑๔ ประเทศ สร้างความร่วมมือและผลักดันการพัฒนาการดำเนินงานที่บูรณาการด้านสิ่งแวดล้อมสุขภาพ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม และได้จัดทำกรอบความร่วมมือด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในระดับภูมิภาคที่เรียกว่า “กฎบัตรความร่วมมือด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออก” เพื่อให้ประเทศสมาชิกใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน และเสนอให้ประเทศสมาชิกจัดทำแผนระดับชาติด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นกลไกการดำเนินงานด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทย ในฐานะประเทศที่เป็นสมาชิกในภูมิภาคดังกล่าว ได้มีความร่วมมือระหว่างกระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะหน่วยงานหลักที่ดำเนินงานด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม จัดทำแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๔ ขึ้น ซึ่งเป็นแผนระดับชาติด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมฉบับแรก และเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการแก้ไขปัญหา จึงได้ร่วมกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ต่อไป เพื่อเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมให้เกิดความต่อเนื่อง โดยมีกรอบแนวคิด มุ่งคุ้มครองสุขภาพของประชาชน จากปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานของการบูรณาการการดำเนินงานของหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ทั้งในเชิงพื้นที่ เชิงประเด็น และกลุ่มเป้าหมาย เฉพาะ ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานอนามัยสิ่งแวดล้อม ๗ ด้าน คือ ๑) คุณภาพอากาศ ๒) น้ำ การสุขาภิบาล และสุขอนามัย ๓) ขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย ๔) สารเคมีเป็นพิษและสารอันตราย ๕) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ๖) การจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมในภาวะฉุกเฉินและสาธารณสุข และ ๗) การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ โดยมุ่งส่งเสริมบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงานอนามัยสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของพื้นที่และทันต่อสถานการณ์ ด้วยการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน พัฒนากลไกการจัดการ กฎหมาย กฎระเบียบ มาตรฐานและมาตรการต่าง ๆ ให้สามารถรองรับการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาศักยภาพบุคลากร ระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงและเข้าถึงได้ง่าย พัฒนาเทคโนโลยีและองค์ความรู้ที่เหมาะสม และดำเนินการป้องกันและลดความเสี่ยง จากปัญหาอนามัยสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ กำหนด วิสัยทัศน์ “มุ่งสู่การพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและประชาคมโลกเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ด้วยการบูรณาการทุกภาคส่วน” มีวัตถุประสงค์ ๑) ลดปัญหาและผลกระทบด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ๒) เพิ่มขีดความสามารถในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม และ ๓) สร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจากปัญหาอนามัยสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ มีเป้าหมาย คือ ความเจ็บป่วยอันอาจเนื่องมาจากปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมลดลงมี ยุทธศาสตร์ ๕ ยุทธศาสตร์ คือ ๑) การพัฒนาระบบบริหารจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ๒) การป้องกันและลดปัจจัยเสี่ยงด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ๓) การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาคีเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและประชาชนในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม ๔) การส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม และ ๕) การพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ซึ่งเป็นปีสิ้นสุดแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ จึงกำหนดให้มีการวิจัยประเมินผลการดำเนินงานแผนยุทธศาสตร์ฯ ฉบับดังกล่าว เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงาน และการบรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมฯ เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับเปลี่ยน กลยุทธ์และวิธีการดำเนินงานของแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ให้มี ประสิทธิภาพต่อไป

๓. วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อศึกษาสถานการณ์การนำแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ ไปใช้
- ๒) เพื่อประเมินความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ระยะสิ้นสุดแผน

๔. วิธีการดำเนินงาน/วิธีการศึกษา/ขอบเขตงาน

วิธีการดำเนินงาน การวิจัยประเมินผลแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาจากแบบรายงานการติดตามประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินงาน ภายใต้แผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมฯ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๑๘ หน่วยงาน และจากรายงานการประชุมสรุปผล การดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ฯ ประกอบกับเอกสารรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ จากการจัดประชุม Focus group มีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ๗ คน จาก ๕ หน่วยงาน คือ กรมอนามัย กรมควบคุม มลพิษ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วิธีการศึกษา วิธีการศึกษาเป็นแบบผสมผสาน (Mixed Method Evaluation Research) ทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ โดย การประเมินเชิงปริมาณ (Quantitative assessment) เพื่อประเมินสถานการณ์การนำแผนยุทธศาสตร์ฯ ไปใช้และประเมินการบรรลุค่าเป้าหมายรายตัวชี้วัด การประเมินเชิงคุณภาพ (Qualitative evaluation) ใช้แนวคิด CIPP ของสตีฟเฟิลบีม

ขอบเขตการศึกษา

- ด้านประชากร คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแผนยุทธศาสตร์ฯ ฉบับที่ ๒ จำนวน ๑๘ หน่วยงาน ประกอบด้วย ๑๓ กระทรวง คือ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงกลาโหม กระทรวงการคลัง กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงคมนาคม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงพลังงาน กระทรวง พาณิชยกรรม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวง อุตสาหกรรม และ ๕ หน่วยงาน คือ สำนักงานกฤษฎีกา สำนักงานงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ แผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติฯ ทั้งฉบับ ๑ และ ๒ โดยการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ๗ คน จาก ๕ หน่วยงาน คือ กรมอนามัย กรมควบคุมมลพิษ กรมส่งเสริม การปกครองท้องถิ่น สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น

- เชิงเนื้อหา ข้อมูลปฐมภูมิจากแบบเก็บข้อมูลการติดตามประเมินผลความก้าวหน้าในการ ดำเนินงานภายใต้แผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจากการจัดประชุมสรุปผลการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติฯ ข้อมูลทุติยภูมิจากการสืบค้น

ข้อมูลรายงานการดำเนินงานประจำปี และแผนงาน โครงการและแผนปฏิบัติการประจำปีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในช่วงปีงบประมาณ ๒๕๕๗ – ๒๕๕๙ รวมถึงข้อมูลจากการประเมินแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙ (ระยะครึ่งแผน) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ๗ คน จาก ๕ หน่วยงาน คือ กรมอนามัย กรมควบคุมมลพิษ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น

- ด้านเวลา เก็บข้อมูลระหว่างพ.ศ.๒๕๕๗ – พ.ศ.๒๕๕๙

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) แบบเก็บข้อมูลการติดตามประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินงานภายใต้แผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙

๒) การประชุมสรุปผลการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมฯ โดยใช้โครงสร้างของแบบรายงานการติดตามประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินงานภายใต้แผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็นข้อมูลในการระดมความคิดเห็น

๓) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยกำหนดแนวคำถามที่ครอบคลุมในประเด็นที่ต้องการ ประกอบด้วย

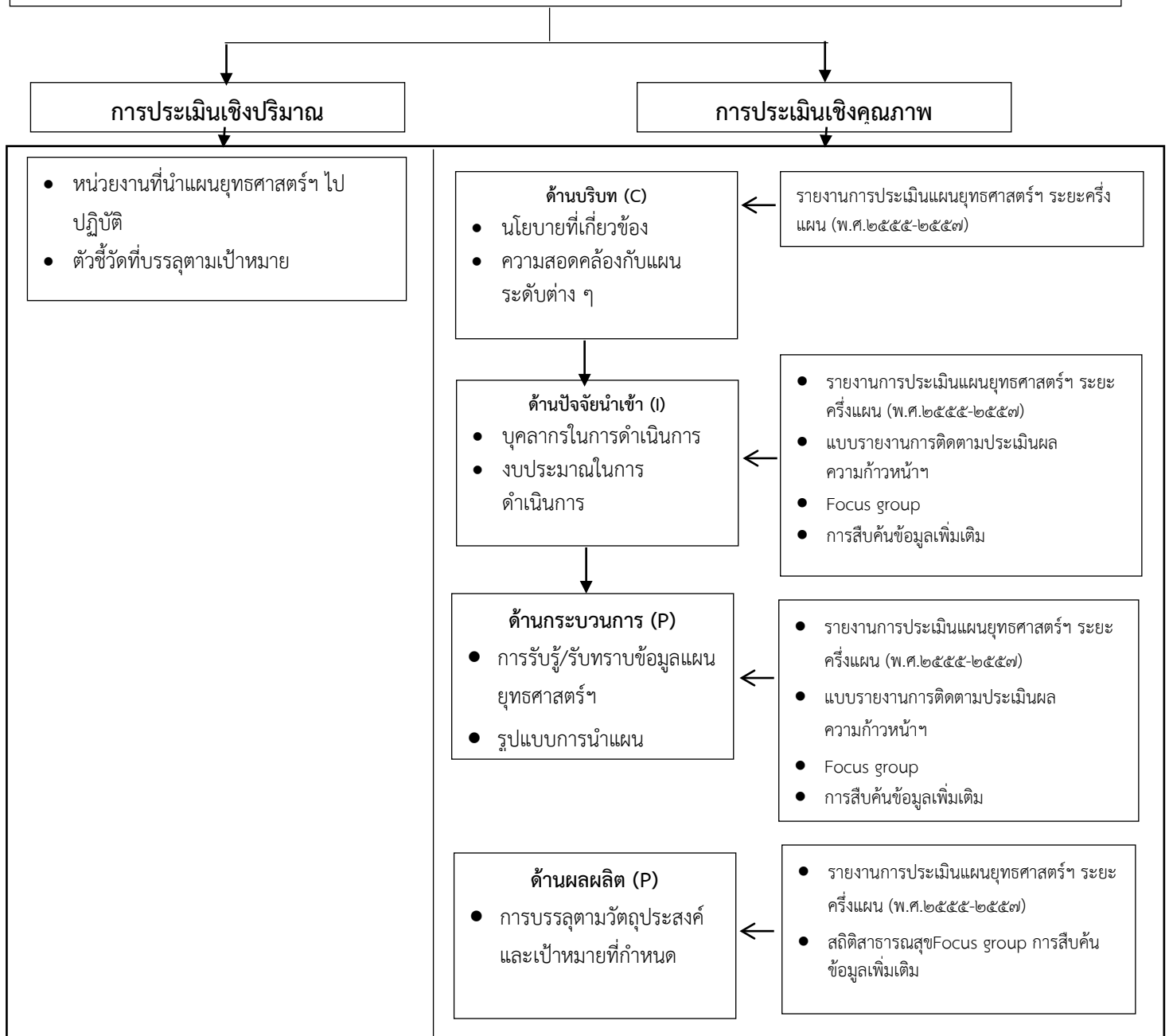
- การทบทวนพัฒนาการการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติในแต่ละช่วง ตลอดระยะเวลาของการดำเนินงาน

- กลไกและกระบวนการในการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
- ผลลัพธ์และผลกระทบของแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
- ข้อเสนอสำหรับการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๓

พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔

โดยมีกรอบแนวคิดการประเมินดังนี้

กรอบการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๙



สถานการณ์การนำแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙ ไปใช้

ข้อเสนอต่อการจัดทำและขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๓ พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔

๕. ผลการดำเนินงาน/ ผลการศึกษา

๑) สถานการณ์การนำแผนยุทธศาสตร์ฯ ฉบับที่ ๒ ไปปฏิบัติ พบว่า หน่วยงาน ๑๖ หน่วยงาน จาก ๑๘ หน่วยงาน (ร้อยละ ๘๘.๘๙) รับทราบถึงสาระสำคัญของแผนยุทธศาสตร์ฯ ผ่านทางช่องทางหลัก คือ หนังสือคำสั่ง และ ส่วนใหญ่มีการนำแผนยุทธศาสตร์ฯ ไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนและยุทธศาสตร์ ส่วนอีก ๒ หน่วยงาน (ร้อยละ ๑๑.๑๑) ยังไม่รับรู้สาระสำคัญของแผนยุทธศาสตร์ฯ และในเชิงการขับเคลื่อนการดำเนินงานสู่ระดับพื้นที่ พบว่า หน่วยงาน ในระดับพื้นที่ที่มีบทบาทในการดำเนินงานอนามัยสิ่งแวดล้อม คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนใหญ่ยังไม่มีความเข้าใจในงานอนามัยสิ่งแวดล้อม

๒) ความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ฯ ฉบับที่ ๒

๒.๑) ผลสัมฤทธิ์ตามตัวชี้วัดของแผนยุทธศาสตร์ฯ จากตัวชี้วัดของแผนยุทธศาสตร์ฯ ฉบับที่ ๒ จำนวนทั้งหมด ๔ ตัวชี้วัด ดำเนินการได้ตามเป้าหมายที่กำหนด มี ๑ ตัวชี้วัด คือ มิงงานวิจัย/องค์ความรู้และเทคโนโลยีด้าน อนามัยสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้านเพิ่มขึ้น ๑๐๕ เรื่อง มีตัวชี้วัดที่ยังไม่บรรลุตามเป้าหมาย ๒ ตัวชี้วัด คือ ๑) อัตราการเจ็บป่วย โรคอหิวาตกโรค และโรคพิษจากสารเคมี มีแนวโน้มสูงขึ้น ๒) ระบบฐานข้อมูลด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม แม้จะมีฐานข้อมูล ครบทุกประเด็น แต่ยังเป็นฐานข้อมูลแบบแยกส่วน การเชื่อมโยงข้อมูลด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวางมาตรการเชิงป้องกัน ยังดำเนินการได้ไม่ครอบคลุมและมี ๑ ตัวชี้วัดที่ไม่สามารถระบุความสำเร็จได้ คือ จำนวนองค์กร/หน่วยงานเครือข่ายที่ร่วมมือดำเนินงานอนามัยสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้านเพิ่มขึ้น เนื่องจากขาดข้อมูลใน ปีฐานที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ โดยสรุป พบว่า ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับต่ำ

๒.๒) ผลสัมฤทธิ์ตามตัวชี้วัดรายยุทธศาสตร์ จากตัวชี้วัดจำนวนทั้งหมด ๑๙ ตัว ที่ระบุไว้ใน ๕ ยุทธศาสตร์ พบว่า มีตัวชี้วัดที่สามารถดำเนินการบรรลุเป้าหมายจำนวน ๘ ตัวชี้วัด ไม่บรรลุเป้าหมาย ๗ ตัวชี้วัด และไม่สามารถระบุความสำเร็จได้ ๔ ตัวชี้วัด โดยสรุป พบว่า ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผลการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ ยังไม่บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด แต่พบว่าได้ส่งผลกระทบ (Impact) ให้เกิดความตื่นตัวและแรงบันดาลใจกับผู้เกี่ยวข้องของ ภาครัฐ มีการกำหนดให้มี “วันอนามัยสิ่งแวดล้อมไทย” เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งถือเป็นการประกาศจุดยืนของงานอนามัย สิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนมากขึ้น แผนยุทธศาสตร์ฯ เป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากขึ้น ในส่วน ของผลกระทบต่อท้องถิ่น ทำให้ท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบงานอนามัยสิ่งแวดล้อมมากขึ้นจากเดิม ส่วนหนึ่ง เป็นผลมาจากการลงนามความร่วมมือระหว่างกรมอนามัย กรมควบคุมมลพิษและกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ในส่วน ของข้อจำกัดและความท้าทายของแผนยุทธศาสตร์ฯ พบว่า การดำเนินงานรายประเด็นยุทธศาสตร์ มีความทับซ้อนกับงาน ประชุมที่หน่วยงานดำเนินการอยู่แล้ว หน่วยงานจึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับแผนยุทธศาสตร์ฯ มากนัก ประกอบกับแผนยุทธศา สตร์ฯ ไม่ได้มีการจัดสรรงบประมาณให้เป็นการเฉพาะ หน่วยงานจึงไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก มีการดำเนินงานเพียง กิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนที่หน่วยงานมีอยู่

๖. การนำไปใช้ประโยชน์

เพื่อเป็นข้อเสนอในการจัดทำและขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์สาธารณสุขอนามัยสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔

๗. ความยุ่งยากในการดำเนินการ/ปัญหา/อุปสรรค

๑) การวิจัยประเมินผลการดำเนินงานแผนยุทธศาสตร์ฯ ฉบับที่ ๒ เป็นงานวิจัยที่ยุ่งยากและซับซ้อน เนื่องจากต้องมียุทธศาสตร์ทั้งในเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานอนามัยสิ่งแวดล้อมและความรู้เกี่ยวกับหลักการประเมินผล และต้องประยุกต์ใช้ความรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด รวมทั้งคำนึงและขอบเขตของตัวชี้วัดในแผนยุทธศาสตร์ฯ ไม่ได้ถูกระบุไว้ ทำให้เกิดความยุ่งยากในการตีความ

๒) การออกแบบการรวบรวมข้อมูลการวิจัยโดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ต้องมีการเตรียมการและวางแผนการดำเนินงานให้ชัดเจน ทั้งในระยะเตรียมการ ระยะดำเนินการ และระยะหลังดำเนินการ ต้องมีการกำหนดผู้นำการสนทนา ผู้ช่วยและผู้จัดบันทึก โดยผู้นำการสนทนาต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของการสนทนาเป็นอย่างดี สามารถดึงประเด็นที่ต้องการจากการสนทนาได้ การดำเนินในส่วนนี้จึงมีความยุ่งยากและซับซ้อน ต้องใช้ผู้มีประสบการณ์ในการดำเนินงาน รวมทั้งการสรุปประเด็นต้องใช้เทคนิคการจับใจความสำคัญเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๘. ข้อเสนอแนะ/วิจารณ์

จากการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) ด้านประเด็นการดำเนินงาน ควรวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของประเด็นด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ตามสถานการณ์ ความเร่งด่วน และประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง

๒) ด้านประเด็นยุทธศาสตร์การดำเนินงานภายใต้แผนยุทธศาสตร์ฯ

๒.๑) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับสูง คือ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ที่ ๕ การพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม และระดับปานกลาง คือ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาระบบบริหารจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม ควรให้สนับสนุนให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาให้เป็นต้นแบบการดำเนินงานอนามัยสิ่งแวดล้อม

๒.๒) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับต่ำ คือ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การป้องกันและลดความเสี่ยงจากปัจจัยด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ซึ่งยังคงต้องสนับสนุนให้มีการป้องกันและลดความเสี่ยงจากปัจจัยด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ประเด็นการพัฒนาคุณภาพน้ำบริโภคในครัวเรือน การควบคุมมาตรฐานสุขาภิบาลอาหารของสถานประกอบการด้านอาหาร การควบคุมมลพิษอากาศในพื้นที่เสี่ยง และส่งเสริมให้ดำเนินงานประเมินและสื่อสารความเสี่ยงต่อสุขภาพจากสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ที่ ๓ การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาคีเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และประชาชนในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อม ควรมีการทบทวนและกำหนดกลุ่มเป้าหมายภาคีเครือข่ายและภาคประชาสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานอนามัยสิ่งแวดล้อมให้ชัดเจน และจัดทำแผนการขับเคลื่อนการดำเนินงาน และเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนและประชาชนในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม

๓) ด้านกลไกและกระบวนการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ฯ

๓.๑) การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ ต้องมีการประชาสัมพันธ์และทำความเข้าใจหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการพัฒนาและประชาชนในพื้นที่

๓.๒) ควรมีกระบวนการสร้างความเข้าใจและความรู้ต่อแผนยุทธศาสตร์ฯ และผลักดันให้หน่วยงานระดับกรมและกระทรวงมีการบูรณาการมาตรการของแผนยุทธศาสตร์ฯ เข้ากับการดำเนินงานตามพันธกิจหน่วยงานและให้มีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๓.๓) ควรดำเนินการเสริมสร้างสมรรถนะและองค์ความรู้ทางวิชาการให้แก่บุคลากรของหน่วยงานที่รับผิดชอบตัวชี้วัด โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความรู้และความเข้าใจด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการนำไปปฏิบัติในระดับพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

๓.๔) สร้างการมีส่วนร่วมมือกับกระทรวงมหาดไทยให้มากขึ้น ตั้งแต่การร่วมจัดทำ ขับเคลื่อน และประเมินผลแผนยุทธศาสตร์ฯ เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่ต้องเชื่อมโยงการดำเนินงานสู่ท้องถิ่น

๓.๕) ควรมีการทบทวนและกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ภาคีเครือข่ายและภาคประชาสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานอนามัยสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการกำหนดบทบาทภารกิจที่ชัดเจนที่ต้องรับผิดชอบต่อแผนยุทธศาสตร์ฯ

๓.๖) ควรสร้างกลไกในการกำกับและติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพบนฐานการมีส่วนร่วม และใช้ประโยชน์ข้อมูลร่วมกัน โดยการตั้งคณะทำงานติดตามประเมินผลแผนยุทธศาสตร์ฯ ภายใต้คณะกรรมการอนามัยสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการจัดทำคู่มือการติดตามประเมินผล การติดตามประเมินผลโดยหน่วยงานภายนอก และระบบการรายงานผลการดำเนินงานที่ชัดเจน ซึ่งจะทำให้การติดตามประเมินผลมีมาตรฐาน ความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับจากสาธารณชนมากยิ่งขึ้น

๓.๗) ควรมีงบประมาณสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงาน โดยอาจเป็นการสนับสนุนสำหรับโครงการที่เป็นโครงการสำคัญ (Flagship Project) เพื่อให้เห็นรูปธรรมของการขับเคลื่อนและผลสำเร็จของการดำเนินงาน

๔) ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

๔.๑) ควรกำหนดนิยาม ขอบเขตข้อมูล ระบบหรือวิธีการรวบรวมข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ผลการดำเนินงานให้มีความชัดเจน เพื่อให้สามารถวัดผลได้และเกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ทั้งหน่วยงานที่มีบทบาทในการนำไปปฏิบัติและหน่วยติดตามและประเมินผล

๔.๒) ตัวชี้วัดที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความไม่สำเร็จของตัวชี้วัดนั้น ๆ

๔.๓) ควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และมีการติดตามข้อมูลจากหน่วยงานอย่างเป็นระบบ ทั้งหน่วยงานหลักและหน่วยงานสนับสนุน เพื่อให้จำนวนตัวอย่างมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นในการวิเคราะห์ข้อมูล

๙. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ นางสาวสิริวรรณ จันทนจุลกะ ผู้อำนวยการสำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม และนางณิรนุช อาภาจริส นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการพิเศษ หัวหน้ากลุ่มบริหารยุทธศาสตร์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จนทำให้การศึกษานี้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

๑๐. เอกสาร/เว็บไซต์อ้างอิง

สำนักงานนโยบายสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. แผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่

๒ พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. ๒๕๕๕.

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. ภูมิบัตรความร่วมมือด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมของประเทศในภูมิภาคเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออก - กรอบความร่วมมือ กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. ๒๕๕๒.

กระทรวงสาธารณสุขร่วมกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. แผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อม

แห่งชาติ ฉบับที่ ๑ พ.ศ.๒๕๕๒ - ๒๕๕๔ กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. ๒๕๕๒.

สำนักงานนโยบายการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. การประเมินผลนโยบายและยุทธศาสตร์การ

พัฒนาอนามัยการเจริญพันธุ์แห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๗) กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์. ๒๕๕๗

สำนักงานประมาณของรัฐบาล สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. คู่มือแนวทางการติดตามประเมินผล

กรุงเทพฯ. ๒๕๕๙ หน้า ๓-๕

สมหวัง พิริยานูวัฒน์. รวบรวมบทความทางการประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๔

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข สถิติสาธารณสุขปี ๒๕๕๔ (อินเทอร์เน็ต).

กรุงเทพฯ; ๒๕๕๔ (เข้าถึงเมื่อ ๙ ธ.ค.๒๕๕๙). เข้าถึงได้จาก http://bps.moph.go.th/new_bps/sites/default/files/statistic54.pdf

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. สถิติสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๕๕. กรุงเทพฯ: โรง

พิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. ๒๕๕๕

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. สถิติสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๕๖. กรุงเทพฯ: โรง

พิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. ๒๕๕๖

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. สถิติสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๕๘. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด. ๒๕๕๙

สำนักโรคบาดวิทยา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. สรุปสถานการณ์โรคอาหารเป็นพิษ (อินเทอร์เน็ต).

(เข้าถึงเมื่อ ๙ ธ.ค.๒๕๕๙). เข้าถึงได้จาก <http://www.boe.moph.go.th/boedb/surdata/disease.php?dcontent=old&ds=02>

สำนักโรคบาดวิทยา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. สรุปสถานการณ์โรคอุจจาระร่วงเฉียบพลัน

(อินเทอร์เน็ต). (เข้าถึงเมื่อ ๙ ธ.ค.๒๕๕๙). เข้าถึงได้จาก <http://www.boe.moph.go.th/boedb/surdata/disease.php?dcontent=old&ds=02>

สำนักโรคบาดวิทยา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. สรุปสถานการณ์โรคหิวาตกโรค

(อินเทอร์เน็ต). (เข้าถึงเมื่อ ๙ ธ.ค.๒๕๕๙). เข้าถึงได้จาก <http://www.boe.moph.go.th/boedb/surdata/disease.php?dcontent=old&ds=01>

สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. รายงานสถานการณ์

โรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม (อินเทอร์เน็ต). (เข้าถึงเมื่อ ๙ ธ.ค.๒๕๕๙). เข้าถึงได้จาก <http://envocc.ddc.moph.go.th/contents?g=11&page=2>